

Minna Uusitalo
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi(AMK) diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2018

VAPAAEHTOISESTA VELKASOVITTELUSTA JA VELKANEUVONNASTA SAATU APU

Työntekijöiden ja ylivelkaantuneiden kokemuksia

TIIVISTELMÄ

Minna Uusitalo

Vapaaehtoisesta velkasovittelusta ja velkaneuvonnasta saatu apu

42 sivua,

Marraskuu, 2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Rauman seudun katulähetyksen kanssa. Tarkoituksena oli selvittää velkaantumisen vaikutusta ihmisten arkeen ja sitä, missä määrin velkaantuminen on esteenä elämässä eteenpäin pääsemiseen. Tavoitteena oli selvittää vapaaehtoisen velkasovittelun sekä velkaneuvonnan vaikutusta ylivelkaantuneiden elämässä.

Teoriaosuudessa käytiin läpi köyhyyttä, sen syitä, velkojen syntyä ja vaikutusta, velkaneuvontaa, velkajärjestelyjä, ylivelallisten aseman parantamista lakien avulla sekä tutkimusta ylivelkaantuneiden nuorten kokemuksista.

Työssä käytettiin laadullista tutkimusta. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelujen avulla. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina haastattele-malla sekä velkaantuneita että heidän parissaan työskenteleviä. Aineiston tulkintaa ohjasivat tutkimusongelmasta johdetut tutkimuskysymykset, joihin etsittiin vastausta. Pyrittiin kuvaamaan ja ymmärtämään velallisten elämäntilannetta ja selvittämään, minkälaista apua he olivat veloistaan selviytymiseen saaneet.

Sekä velallisten että työntekijöiden mielestä velat, joita ei kyetty maksamaan vaikuttivat moneen asiaan ja tekivät elämässä eteenpäin pääsyn lähes mahdottomaksi. Velkaongelmia ei kyetty itse ratkaisemaan. Apua tarvittiin, ja sen saaminen koettiin usein haastavaksi. Kun avun piiriin päästiin, alkoivat asiat parantua ja monien ongelmiin löydettiin ratkaisu. Velkaongelman ratkeaminen antoi uutta toivoa ja luottotietojen palautumisen myötä monet asiat elämässä helpottuivat.

Tutkimuksessa tultiin johtopäätökseen, että vapaaehtoisella velkasovittelulla ja velkaneuvonnalla on suuri merkitys ihmisten hyvinvointiin ja että niiden saatavuutta ja näkyvyyttä pitäisi lisätä.

Asiasanat: luottotiedot, ulosotto, velat, velkaantuminen, velkajärjestely, velkaneuvonta

ABSTRACT

Minna Uusitalo

Received help from voluntary debt adjustment and debt counselling

42 pages

November, 2018.

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Diaconal Work

Bachelor of Social Services

This thesis was implemented in cooperation with Rauman seudun katulähetys ry. The aim was to examine the impact of indebtedness on a person's everyday life and to what extent indebtedness hindered going forward in life. The purpose was to examine the impact of voluntary debt adjustment and debt counselling on the indebted person's life.

In the theoretical framework of the study was discussed poverty and its causes, the origin and impact of debt, debt counselling, and debt arrangements, to improve the situation of over-indebted people with laws, and research on the experiences of over-indebted young people.

The method of this study was qualitative research. The material was collected by conducting interviews. The interviews were organised as thematic interviews for people in debt and people who work with them. The interpretation of the material was guided by the research questions derived from the research problem. The aim was to portray the life situations of people in debt and find out what kind of help they had received to their debts.

As a result of the study, both the people in debt and the ones working with them agreed that debt that could not be paid affected many issues and made going forward in life almost impossible. The people could not solve their debt problems on their own. Help was needed, and the people felt it was challenging to get help. When they received help, things started to go better, and solutions were found for many people's problems. Resolving the debt problem gave the people new hope and many things became easier in life thanks to the improvement of credit. The key finding of the research was that voluntary debt adjustment should be easier available and more visible.

Key words: credit, foreclosure, debt, indebtedness, debt arrangement, debt counselling

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 VELKAANTUMISEN TAUSTOJA	6
2.1 Mitä on köyhyys?	6
2.2 Köyhyyden syitä ja seurauksia	7
3 VELKAANTUMISEN SYYT JA SEURAUKSET	9
3.1 Velkojen synty	9
3.2 Velkaantumisen seurauksia	10
4 APUA VELKAONGELMAISILLE	12
4.1 Positiivinen luottotietorekisteri.....	12
4.2 Velkaneuvonta ja velkajärjestelyt	12
4.3 Ehdotuksia ylivelkaantuneiden aseman helpottamiseksi	15
5 RAUMAN SEUDUN KATULÄHETYS	18
6 PROSESSIN KUVAUS JA MENETELMÄT	20
6.1 Opinnäytetyön tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	20
6.2 Tutkimuksen kohderyhmä	21
6.3 Aineiston keräys- ja analyysimenetelmät.....	21
7 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
7.1 Velkojen synty	24
7.2 Elämä ilman luottotietoja.....	25
7.3 Velkojen vaikutus elämisen laatuun.....	26
7.4 Velkoihin saatu apu	27
7.4.1 Työntekijöiden kuvaus antamastaan avusta	27
7.4.2 Työntekijöiden asiakkailtaan saama palaute	28
7.4.3 Velallisten kertomus saamastaan avusta.	30
7.5 Velallisten tämänhetkinen elämäntilanne.....	31
7.6 Palveluiden saatavuus	32
7.7 Johtopäätökset	34
8. POHDINTA.....	36
LÄHTEET	40

1 JOHDANTO

Sana ylivelkaantunut saattaa herättää monenlaisia ajatuksia. Toisten mielestä kysymys on ihmisistä, jotka ovat sotkeneet elämänsä liiallisella rahankäytöllä ja harkitsemattomilla lainoilla. Toiset taas ajattelevat heidän olevan olosuhteiden uhreja, jotka tarvitsevat apua selvitäkseen elämässä eteenpäin. Velkaantuneiden joukosta löytyy kaikenlaisia ihmisiä, ja syyt velkaantumiseen ovat moninaiset.

Tilastokeskuksesta saamieni tietojen mukaan yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä on Suomessa lisääntynyt viime vuosina. Asiakastiedon rekistereissä on alkuvuodesta 2018 luottojen maksuongelmista kertova maksuhäiriömerkintä yli 376 000 henkilöllä. Määrässä on muutaman tuhannen henkilön kasvu viime vuoteen verrattuna (Yle uutiset 2018). Maksuhäiriömerkintä aiheuttaa monia ongelmia elämässä. Mahdollisuus saada vuokra-asunto, matkapuhelin- tai internetliittymä, vakuutus tai laina ovat olemattomat. Aina ei myönnetä edes verkkopankkitunnuksia. Monet työnantajat tarkistavat asiakkaidensa luottotiedot ja työpaikka saattaa jäädä saamatta, koska ajatellaan velkojen kanssa ongelmiin joutuneen olevan automaattisesti epärehellinen ihminen. Ylivelkaantuneelle elämä on henkisiä voimavaroja syövää selviytymistaistelua, joka aiheuttaa masennusta ja stressiä, rikkoo parisuhteita ja ajaa ihmisiä itsemurhiin. (Hänninen & Hänninen 2015, 14,15.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää velkaantumisen vaikutusta ihmisten arkeen ja sitä, missä määrin velkaantuminen on esteenä elämässä eteenpäin pääsemiselle. Aihepiiristä on tehty melko vähän tutkimusta, ja se on ajankohtainen, koska velkaantuneita on tämän päivän Suomessa paljon.

Työ tehdään yhteistyössä Rauman seudun katulähettyksen kanssa, ja aihe on heidän toiveidensa mukainen. Tavoitteena on selvittää vapaaehtoisen velkasovittelun sekä velkaneuvonnan vaikutusta velkaantuneiden

elämässä. Työtä käytetään myös haettaessa rahoitusta vapaaehtoiseen velkasovitteluun

.

Aihe sopii hyvin sosionomi-diakoni opintoihini, koska katulähetys on arvopohjaltaan kristillinen järjestö. Myös kirkon diakoniatyössä tehdään paljon talousneuvontaa, joka tapahtuu usein muun työn ohessa ja on aika näkymätöntä ja monelle tuntematonta työtä.

Tutkimuksen avulla pyrin selvittämään, mitä kokemuksia ylivelkaantuneilla on vapaaehtoisesta velkasovittelusta ja velkaneuvonnasta sekä velkaneuvontaa tekevien työntekijöiden näkemyksiä antamastaan avusta.

Työni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka pyrkii ymmärtämään käytäntöä. Siinä etsitään merkityksiä reaali maailmasta kerätyistä tiedoista, miten ja millä yhteys rakennetaan käytännön ja teoriamaailman välille. (Kananen 2015, 97.)

2 VELKAANTUMISEN TAUSTOJA

2.1 Mitä on köyhyys?

Ylivelkaantuneita löytyy kaikista yhteiskunta- ja tuloluokista. Kuitenkin yksi suurimmista velkaantumisen syistä on köyhyys.

Köyhyys on moninainen käsite. Sillä ei tarkoiteta pelkästään rahan puutetta. Ihmisarvoisen elämän perusedellytysten, kuten koulutuksen, terveydenhoidon ja osallistumisen puute voi olla seurausta taloudellisesta ja sosiaalisesta köyhyydestä. Sosiaalinen asema periytyy osittain kaikissa yhteiskuntaluokissa. Sekä huono- että hyväosaisuus siirtyvät usein sukupolvelta toiselle. Tulo- ja hyvinvointi erot ovat Suomessa kasvaneet. On tutkittu, että pienten tuloerojen maissa kaikki voivat paremmin, joten tuloerojen tasaamisen olisi tärkeää koko yhteiskunnan kannalta. (Pehkonen 2010, 101.)

Köyhyys jaetaan absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan tilaa, jossa ravinnon, vaatetuksen ja asunmisen vähimmäisedellytykset eivät täyty. Absoluuttinen köyhyys on yleisintä kehitysmaissa, mutta sitä löytyy myös Euroopasta, jossa se koskee joitakin sosiaaliturvan ulkopuolella olevia työttömiä, asunnottomia, romaaneita ja paperittomia. Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan selkeää huono-osaisuutta verrattuna muun väestön keskimääräiseen elintasoon. Euroopassa köyhyysrajana käytetään yleisesti 60 % mediaanitulosta. Jos kotitalouden tulot jäävät sen alle, määritellään se köyhäksi. (Sironen & Saastamoinen 2014, 3-4.)

Absoluuttista köyhyyttä ei varsinaisesti ole Suomessa, koska meillä on vähimmäisturva. Velkaantuminen kuitenkin mutkistaa tilannetta, ja ruuastakin saattaa silloin olla puutetta. (Isola & Suominen 2016, 26.) Suhteellista köyhyyttä Suomesta löytyy melko paljon. Vuonna 2014 tämän määritelmän täytti 12,5% kaikista suomalaisista. Toimeentulotukea sai

vuonna 2014 7,2% väestöstä. Toimeentulotukea saavan tulot jäävät turvan jälkeenkkin elämiseen riittävän tason alle. Ainoastaan keskimääräiset eläkkeensaajat pääsevät ensisijaisilla etuuksilla eläessään kulutustasolle, jolla voidaan katsoa katettavan kohtuullinen minimoitoimeentulo. Toimeentulotuen saaminen on usein myös pitkäkestoista. Yli 70% kotitalouksista, jotka saivat toimeentulotukea vuonna 2014, saivat sitä myös edellisenä vuonna. (Isola & Tuominen 2016, 40-42.)

Köyhyys ei ole vain köyhien yksilöiden ja perheiden ongelma vaan eräänlainen kansansairaus. Olennaista ei ole vain se, että köyhät saavat apua, vaan pitää puuttua ”sairauden” syihin, siihen miksi ihmiset ajautuvat vaikeuksiin. Köyhyys ei välttämättä johda syrjäytymiseen, mutta syrjäytyneet ovat lähes aina köyhiä. On olennaista ehkäistä köyhyyttä ennalta ja avata reittejä ulos köyhyydestä. (Hiilamo 2011.)

Juho Saari on tehnyt tutkimuksen ihmisten ajatuksesta köyhyydestä. Tutkimuksessa mukana olleista suuri osa ajattelee köyhien liikkumatilan olevan voimakkaan rajoittunutta ja elämän suoranaista kituuttamista perustarpeiden tyydyttymisen alapuolella sekä riippuvaista muiden tuesta. Huomionarvoista on se, että vain alle joka kymmenes määrittä köyhäksi ihmisen, jonka tulot alittavat yleisen köyhyysrajan. Köyhyys on kansalaisien mielestä jotain vielä syvempää kuin tulojen vähäisyyttä. Mielipiteet köyhyyden syistä vaihtelivat painottaen kahta päinvastaista näkemystä. Yksi painottaa yksilöön liittyviä ja toinen yhteiskunnallisia syitä köyhyyden lähteenä. (Saari, 200.)

2.2 Köyhyyden syitä ja seurauksia

Yksi suurimmista köyhyyden aiheuttajista on työttömyys. Myös osa-aikainen ja matalapalkkainen työ tuottavat köyhyyttä. Muita riskitekijöitä ovat pieni eläke, yksin asuminen, asumisen kalleus, pitkäaikaissairaus tai vamma, puutteellinen koulutustaso sekä opiskelu. (Sironen & Saastamoinen 2014, 15-23.)

Köyhyydestä saattaa seurata syrjäytymistä. Köyhä ei pysty osallistumaan elämäntapaan, jonka katsotaan kuuluvan nyky-yhteiskunnan jäsenille. Harrastukset, konsertit ja elokuvat ovat köyhien ulottumattomissa. Tämä aiheuttaa eriarvoisuuden tunnetta, lisääntyvää sosiaalisten suhteiden puutetta ja yksinäisyyttä. (Sironen & Saastamoinen 2014, 24 - 25.)

Terveysongelmat tai sairastuminen saattavat olla joko pienituloisuuden syy tai seuraus. Pitkäaikaisesta köyhyydestä johtuva eriarvoisuuden ja yksinäisyyden tunne johtaa helposti mielenterveysongelmiin tai fyysiseen sairastumiseen. Usein joudutaan tinkimään lääkkeistä tai sairaanhoitokuluista, jolloin elämisen laatu heikkenee entisestään. Tämä taas vaikeuttaa työnhakua ja heikentää mahdollisuuksia työllistymiseen. (Sironen & Saastamoinen 2014, 25.)

Pienituloisen henkilön talous ei kestä yllättäviä menoja. Välttämättömän kodinkoneen tai auton rikkoutumista yritetään ratkaista lainaamalla sieltä täältä tai ottamalla pikavippejä. Tästä voi alkaa velkakierre, joka kasvattaa itse itseään. Velkakierre voi olla sekä köyhyyden syy että seuraus. (Sironen & Saastamoinen 2014, 27.)

Useat pitkään työttömänä olleet tuntevat elävänsä varastossa. Välillä heidät haetaan sieltä kuntouttavaan työtoimintaan, välillä he vain odottavat tietämättä itsekään odottamisen aikaa tai kohdetta. Köyhyydestä seuraa joskus tekemättömyys, koska ei ole päämäärää tai syytä ponnistella itsensä tai toisten hyväksi. Elämän merkitys on hankittava muualta kuin työstä. Työttömyyteen liittyy paljon häpeää ja syyllisyyttä, koska ajatellaan työttömyyden olevan omaa syytä. (Isola & Tuominen 2016, 103 - 104.)

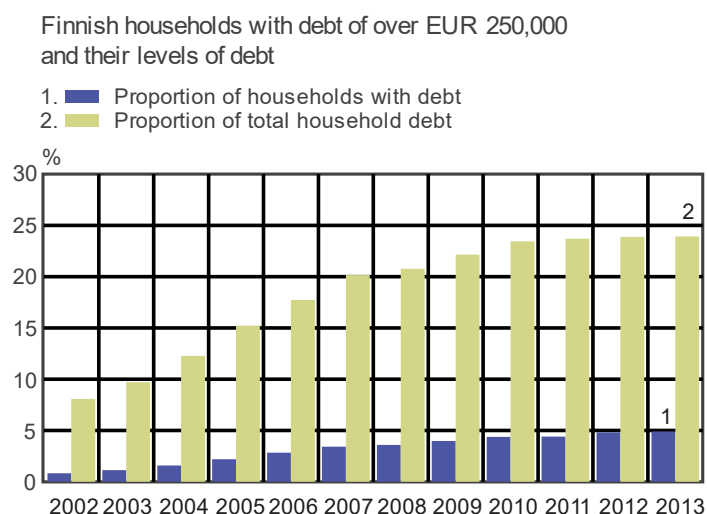
3 VELKAANTUMISEN SYYT JA SEURAUKSET

3.1 Velkojen synty

Ylivelkaantuminen ei ole minkään yksittäisen ryhmän ongelma, vaan se voi koskettaa kaikkia ikä- ja kuluttajaryhmiä. Peltolan tekemän tutkimuksen mukaan ylivelkaantumisen syitä ovat työttömyys, pienet tai epäsäännölliset tulot sekä tulojen pieneneminen esimerkiksi sairastumisen tai parisuhteen hajoamisen vuoksi. Talous- tai velkaneuvonnan asiakkaat ovat usein toimeentulotuen saajia, opiskelijoita tai ylisuuria asuntolainoja otaneita henkilöitä. Velkojen hoidossa on havaittavissa kahtiajako: Monet tekevät kaikkensa saadakseen velkansa maksetuksi, mutta toisten rahan käyttö on holtitonta, eikä taloutta edes haluta suunnitella. (Peltola 2013, 93-94.)

Kotitalousvelkojen määrä suhteessa tuloihin on jatkanut kasvuaan vuodesta 1990 lähtien. Tämä kehitys sisältää riskejä kotitalouksille ja koko taloudelle taloudellisen tasapainon näkökulmasta katsottuna. (Putkuri.)

Alla olevasta taulukosta näkyy kokonaisvelan kasvu sekä se, että velka taloutta kohden on kasvanut huomattavasti vuosien 2002 – 2013 välillä.

Sources: Statistics Finland and Bank of Finland calculations.

Säästäväisyyttä ei enää arvosteta yhteiskunnassa. Hyvä kansalainen on hyvä kuluttaja, ja kuluttaminen tehdään usein velkarahalla. Työssäkäyvä, maksuhäiriötön henkilö voi ottaa loputtoman määrän luottoja eri paikoista. Luottojen markkinointi on usein harhaanjohtavaa. Luottoja saataan kuvailta nopeana riskittömänä tapana tasapainottaa taloutta. (Hänninen & Hänninen 2015, 67.) Tämä voi johtaa tavallisen työssäkäyvän ihmisen velkakierteeseen, josta ulospääseminen ei ole helppoa.

3.2 Velkaantumisen seurauksia

Jos velkaa ei pysty maksamaan ajallaan, se alkaa kasvaa. Aluksi saatavan päälle lisätään viivästyskorko, sen jälkeen viivästys- ja muistutusmaksut. Tämän jälkeen velka lähtee perintätoimistoon, jossa siihen lisätään perintäkulut. Jos velkaa ei tässäkään vaiheessa makseta, siirtyy se tuomioistuimeen ja kasvaa käsittelymaksujen verran. Päälle lisätään vielä oikeudenkäyntikulut. Koska velka on tässä vaiheessa jo yleensä niin suuri, että sitä on mahdotonta maksaa ilman lottovoittoa, siirtyy saatava ulosottoon. Ulosottokulut lisätään velkaan, ja velallinen menettää luottotietonsa. (Hänninen & Hänninen 2015, 103.)

Palkasta, eläkkeestä, työttömyyskorvauksesta ja äitiyspäivärahasta, lomarahasta, provisioista, luontaiseduista ja erilaisista palkkioista voidaan ulosmitata pääsääntöisesti yksi kolmasosa. Ulosmitattava määrä laskeaan nettotuloista. Sosiaaliavustukset ja -tuet, kuten asumistuki ja lapsilisät eivät kuulu ulosoton piiriin. Suojaosuus 672,30 euroa kuukaudessa jätetään velallisen toimeentuloa varten. (Ulosotto.)

Yksi yleisimmistä ylivelkaantumisen seurauksista on luottotietojen menetys. Maksuhäiriömerkintä voi syntyä velan tai laskujen maksamisen laiminlyömisestä. Pelkkä laskun myöhästyminen ei aiheuta luottotieto-merkintää.

Yksityishenkilön maksuhäiriömerkintä voidaan tallentaa luottotietorekisteriin, kun velkojan ilmoittaman kulutusluoton

maksu on myöhässä yli 60 päivää. Lisäedellytyksenä on, että maksuhäiriön mahdollisuus on mainittu luottosopimuksessa. Lisäksi velalliselle on vähintään 21 päivää ennen lähetettävä maksukehotus, jossa tämä uhka on mainittu, kun tuomioistuin on antanut velkomistuumion, jossa se on määrännyt hänet maksamaan velan, ulosotto on todennut hänet varattomaksi, tai ulosotolle on ollut jokin muu esteperuste, tai ulosmittaus on jatkunut kahden vuoden aikana vähintään 18 kuukauden ajan, hänelle on myönnetty yksityishenkilön velkajärjestely tai hän on vapaaehtoisessa velkajärjestelyssä. Maksuhäiriömerkintöjä talletetaan rekisterissä pääsääntöisesti 2–3 vuotta. Uusi merkintä pidentää talletusaikaa. Saatavan maksaminen talletusaikana lyhentää aikaa kahteen vuoteen. (KKV 2014.)

Maksuhäiriömerkinnät voidaan nähdä rangaistuksena taloudellisesta epäluotettavuudesta, jonka tuomiona ovat sosiaaliset ja taloudelliset vaikeudet, tai suojeluna, jolla turvataan yksilön sosiaaliset oikeudet ja mahdollisuudet myös tulevaisuudessa. Suuri osa suomalaisista on edelleen luottokelpoisia. Luottokelvottomuus koskettaa kuitenkin yhä suurenevaa hyvinvointiyhteiskunnan heterogeenisten kansalaisten ryhmää, josta osa tarvitsee palvelujärjestelmän laajaa tukea selviytyäkseen arkipäivästään. (Kontinen 2016. 66 - 67.)

Ida-Kaisa Vitikka on tehnyt pro gradu -tutkielman ylivelkaantuneiden nuorten kokemuksista. Sen mukaan ylivelkaantumisen alkua tuntui leimaavan tietty huolettomuus, mutta kun veloista selviytyminen alkoi tuntua mahdottomalta, ilmeni toivottomuutta, ahdistuneisuuden tunnetta, päihteiden väärinkäyttöä sekä muita masennuksen psyykkisiä oireita. Tästä johtuen monet jatkoivat uuden velan ottoa, vaikka tiesivätkin, ettei heillä ole maksukykyä. Yllätyksenä monille oli tullut pikavippien korkojen nopea kasvu. Pienehköstä summasta kasvoi parissa kuukaudessa monen tuhannen euron lasku, kun alkuperäistä laskua ei pystytty maksamaan. (Vitikka 2013, 58-59.)

4 APUA VELKAONGELMAISILLE

4.1 Positiivinen luottotietorekisteri

Suomessa ei ole vielä käytössä positiivista luottorekisteriä, joka tarkoittaa rekisteriä, johon on koottu reaaliaikaisesti kaikki henkilön lainat. Tällöin eivät näkyvissä olisi pelkästään maksuhäiriömerkinnät vaan pystyttäisiin reaaliaikaisesti näkemään kaikki henkilön lainat, pääomat ja tulot. (Vertaa ensin 2017.) Kun pelkästään negatiiviset luottotiedot näkyvät luottorekisterissä, lyö tämä kuluttajaan tietynlaisen leiman ja antaa usein virheellisen kuvan jollakin lailla syrjäytyneestä henkilöstä, mikä ei pidä aina paikkaansa. Yksi ainoa häiriömerkintä saattaa rangaista kuluttajaa kohtuuttomasti. Positiivinen luottotieto antaa luotettavan ja ajankohtaisen kuvan kyseessä olevan henkilön maksukyvyistä- ja halusta. (Vippi.)

Oikeusministeri Antti Häkkäsen teettämässä selvityksessä ehdotetaan perustettavaksi keskitetty positiivisia luottotietoja koskeva rekisteri. Rekisteri ehdotetaan perustettavaksi vuonna 2019 toimintansa aloittavan tuottorekisterin yhteyteen. Ranskaa lukuun ottamatta kaikissa Euroopan unionin jäsenmaissa on jossakin muodossa käytössä positiivinen luottotietojärjestelmä. Suomessakin on ollut vuodesta 2013 käytössä asiakkaan suostumukseen perustuva eräiden luotonantajien järjestelmä positiivisten luottotietojen keräämiseen. (Oikeusministeriö 2018.)

4.2 Velkaneuvonta ja velkajärjestelyt

Vapaaehtoisessa velkasovittelussa otetaan yhteyttä kaikkiin velkojiin ja pyritään tekemään maksusuunnitelma, jossa kuukausimaksut ovat kohtuullisia suhteutettuna velallisen tuloihin. Tämä onnistuu ainoastaan, jos kaikki velkojat suostuvat suunnitelmaan. Maksusuunnitelmassa velat

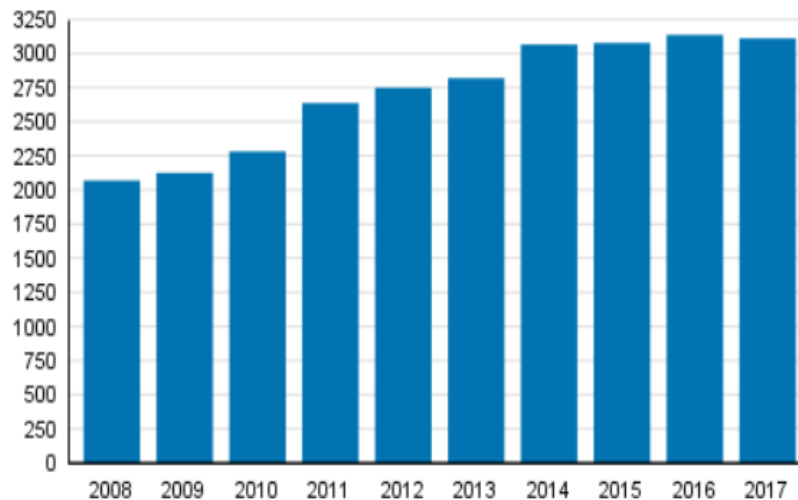
maksetaan yleensä kokonaan. Joskus joku velkoja voi suostua pienempään suoritukseen. Velkojat ottavat velat pois ulosotosta ja näin ylimääräiset maksut pienenevät, jolloin velkojen pääoma lyhenee nopeammin.

Takuusäätiö myöntää takauksia pankista nostettaviin järjestelylainoihin, jos velkaongelma voidaan ratkaista yhdellä uudella lainalla. Velkojen yhdistäminen yhdeksi lainaksi voi auttaa ulos velkakierteestä tai ulosotosta. Tämä on hyvä apu silloin, jos lainaa on vaikeaa saada maksuhäiriömerkinnän tai takauksen puuttumisen vuoksi. Takauksen ehtona on, että elämäntilanne on vakiintunut ja velkaantumisen syyt hallinnassa. Takausta ei myöskään saa, jos on muita kohtuullisia keinoja selvittää veloista. (Takuusäätiö 2018.)

Jos muuta keinoa ei löydy, voidaan yksityishenkilöiden velkaongelmat ratkaista velkajärjestelyllä. Siinä velkoja maksetaan oman maksukyvyn mukaan 3-5 vuotta. Loput maksamatta jääneet velat saa anteeksi. Velkajärjestelyä haetaan käräjäoikeudesta kunnan talous- ja velkaneuvojan avustamana. Ennen velkajärjestelyyn hakeutumista, täytyy selvittää, voiko velkaongelman ratkaista jollain muulla tavalla, kuten maksusopimuksella velkojien kanssa, takuusäätiön takaamalla pankkilainalla, kunnan sosiaalisella luotolla tai velkojen maksamisella pois ulosoton kautta. (Takuusäätiö, 2018.)

Velkajärjestelyhakemuksia käräjäoikeuksiin toimittaneiden lukumäärä on vuosina 2000–2013 vaihdellut n. 2 500 ja 4 000 henkilön välillä vuosittain. Vuonna 2003 alkanut velkajärjestelyhakemusten määrän nousu tasoittui vuoteen 2005 mennessä. (Fredriksson 2014.)

Yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemukset tammi–syyskuussa 2008–2017

Tilastokeskus

Taulukosta näkyy, että velkajärjestelyhakemukset ovat lisääntyneet huomattavasti vuosien 2008 – 2014 välillä. Tämän jälkeen ei ole huomattavaa kasvua, mutta hakemusten määrä on pysynyt korkealla tasolla.

Porissa ulosottovirasto jalkautui kauppakeskukseen kertomaan palveluista, joiden avulla velkaongelmaa voitaisiin hoitaa ja veloista selviytyä. Vaikka velat ovat menneet jo ulosottoon, voidaan asioita hoitaa ja tehdä maksusuunnitelma. Omaisuuden realisointi on tänä päivänä viimeinen keino velkojen maksussa. Velallisen kannattaa ottaa yhteys kaupungin talous- ja velkaneuvontaan, jossa voidaan tarkastella tilannetta yhdessä ja tehdä suunnitelmia velkajärjestelyistä, kertoo johtava kihlakunnanvouti Kari Filpus Satakunnan ulosottovirastosta. (Jääskeläinen. 2017.)

Kriisikeskuksessa velkaneuvonnan tavoitteena on edistää asiakkaan ja hänen perheensä fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Epäonnistuminen velkojen hoidossa saattaa johtaa syyllisyyteen, huonommuudentunteisiin, itsetunnon murtumiseen ja häpeään. Tärkeintä on inhimillisyyden yltäminen ja ihmisarvon palauttaminen. Velalliselle pitää viestittää, että hänestä välitetään ja hänet hyväksytään veloista huolimatta.

Apu on usein aluksi konkreettisten neuvojen antamista ja ratkaisujen hakemista. Tavoitteena on auttaa ihmistä löytämään voimavaransa ja käyttämään niitä. Monesti elämälle pitää löytää uusi tarkoitus työn, omaisuuden ja joskus jopa ystävien ja perheen menetyksen jälkeen. Velkakriisi muuttaa ihmisen arvomaailman, ja on löydettävä uudet arvot, jotta jaksaisi elää. Velkaneuvonta on onnistunut, kun velallinen on hyväksynyt elämänsä realiteetit ja löytänyt itselleen tavan elää tämän todellisuuden kanssa. (Salonen 1999, 47-49.)

4.3 Ehdotuksia ylivelkaantuneiden aseman helpottamiseksi

Ministeri Häkkänen on luonut paketin, joka sisältää ylivelkaantumisen ennaltaehkäisemistä ja ylivelkaantuneiden aseman helpottamista koskevia toimenpiteitä. Näitä ovat esimerkiksi kuluttajaluottojen korkosääntelyn kiristäminen, kuluttajaluottojen mainonnan kiristämisen selvittäminen, talous- ja velkaneuvonnan keskittäminen oikeusaputoimistoihin, talous- ja velkaneuvonnan parempi resursointi, ulosottovelallisen työllistymisen kannusteiden parantaminen, taloustaitojen koulutuksen vahvistaminen, ensimmäistä kertaa ulosottoon joutuvien tuen parantaminen, konkurssi-menettelyn nopeuttaminen ja selvitys yrittäjän vapautumisesta velkavastuusta. (Oikeusministeriö 2018.)

Helsingin yliopiston kuluttajatutkimuskeskus on teettänyt tutkimuksen, joka antaa tietoa ylivelkaantumisen hoitoon liittyvistä haasteista sekä tarjoaa ehdotuksia ylivelkaantuneille tarjottavien palveluiden kehittämiseksi. Tutkimuksen mukaan ylivelkaantuneet hakevat apua liian myöhään, ja avun saaminen vie kauan aikaa. Kansalaisten yhdenvertaisuus ei toteudu palvelujen saatavuudessa. Tilanteen parantamiseksi ehdotetaan talous- ja velkaneuvontaan pääsyn nopeuttamista, vapaaehtoisen sovittelun lisäämistä, pankkien luomia kevyempiä järjestelmiä velallisille, joiden velat eivät ole suuria sekä pienituloisten tukemista velka- ja maksuongelmissa. Pienituloisia tulisi tukea myöntämällä enemmän ehkäisevää toimeentulotukea ylivelkaantuneiden auttamiseksi, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja pienentämällä, sosiaalisen luototuksen ja

takuusäätiön pienlainatoiminnan laajentamisella sekä kehittämällä uusia luottomuotoja tarjoamalla lainaa välttämättömyyksien hankintaan ilman korkoja tai välityspalkkioita. (Peura-Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016, 9.)

Kesäkuussa 2018 sata kansanedustajaa jätti lakialoitteen siitä, että maksuhäiriömerkintä poistuisi heti, kun velka on maksettu eikä 2 – 4 vuoden kuluttua velan maksusta. Pekka Tiainen työ- ja elinkeinoministeriöstä toteaa yhden perheenjäsenen ulosoton vaikuttavan koko perheeseen. Koska velkojen vanheneminen 15 vuodessa ei ole henkilökohtainen vaan velkakohtainen, pitkittyy velkaisuus. Viivästyskoron ollessa suurempi kuin ulosoton, velka jatkaa kasvamistaan. Tiainen pohtii myös suojaosan kasvattamista ulosotossa olevien elämän helpottamiseksi. Kansanedustaja Satu Taavitsaisen mukaan rahat eivät usein riitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin. Kunnat myyvät ihmisten maksut kansainvälisille perintäyhtiöille, jotka eivät noudata perinnässään Suomen lakeja, ja näin perintäkuluista tulee kohtuuttomia. Kokoomuksen kansanedustaja Harri Jaskari toteaa, että ulosotossa olevien auttamiseksi tarvitaan konkreettisia toimia, joita olisivat sekä korko- että kustannuskatto velkoja perittäessä. Hän pohtii lakia, jossa korot olisivat hyvin pienet ja maksettaisiin vain pääomaa. Jaskari kysyy myös, pitäisikö valtion olla pitkäjänteisempi velkojen perijä ja etsiä malleja, joissa velat voidaan maksaa pidemmällä aikavälillä. (YLE uutiset 21.6.2018.)

Helsingin seurakunnissa on osana kirkon diakoniatyötä raha-asiain neuvontapalvelu Rari. Neuvontaan pääsee oman alueen diakoniatyön kautta. Rari tarjoaa yksilöllistä määräaikaista keskusteluapua arjen raha-asioiden hoitamiseen. Neuvojat ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka auttavat tarvittaessa hakeutumaan kaupungin talous- ja velkaneuvontaan, sosiaaliseen luototukseen tai takuusäätiön takaukseen. (Kirkko Helsingissä 2018.)

Ida-Kaisa Vitikan tutkielman mukaan paras keino ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyyn on tietoisuuden lisääminen. Velkaa otettaessa ylivelkaan-

tumisen seurausten esiin ottaminen voisi tuoda lisää harkintaa velan ottoon. Talousneuvontaa peruskouluissa pitäisi lisätä, jotta talouden hallintaa opittaisiin jo nuorena. Ylivelkaantuneiden syyllistämistä tulisi tarkastella kriittisesti. Myös lainojen myöntäjien, erityisesti pikavippiyritysten tulisi ottaa vastuuta tilanteesta. Lainojen kokonaan kieltäminen ei olisi hyvä ratkaisu, mutta niiden myöntäminen yhä uudelleen pitäisi estää. Pikavippejä tarjoavien yritysten toimintaa tulisi rajoittaa niin, että uudet lainahakemukset tehtäisiin kasvotusten ja tarkistettaisiin lainaa hakevan luottohistoria ja -tiedot. Jos löytyy maksuvaikeuksia, vippejä ei tulisi myöntää. Pikavipit voitaisiin poistaa kokonaan, jos odottamattomien elämäntilanteiden korjaamiseksi löytyisi muita keinoja. Sosiaalisen luoton nopea saaminen olisi yksi ratkaisuehdotus. Seitsemän vuorokauden odotus toimeentulotukihakemuksen käsittelyssä voi olla liian pitkä joissakin tilanteissa. Sosiaalisen luoton korot tulisivat tuloina valtiolle, kun nyt korkotulot menevät perintätoimistoille ja pikavippejä tarjoaville yrityksille. (Vitikka 2013, 61-63.)

5 RAUMAN SEUDUN KATULÄHETYS

Rauman Seudun Katulähetys ry on kansalaisjärjestö, jonka tuottamat palvelut tuotetaan ammattitaitoisen henkilökunnan, vapaaehtoistyöntekijöiden työpanoksen sekä laaja-alaisen yhteistyöverkoston kanssa. Yhdistys on perustettu vuonna 1985. Järjestöllä on kolmisenkymmentä työntekijää eri paikkakunnilla. Tavoitteena on lisätä alueellista hyvinvointia ihmisläheisesti. Palvelulupauksena on, että kaikki tukea tarvitsevat kohdataan ja ohjataan oikean tuen piiriin. Katulähetys on aloitteellinen kumppanuuksien rakentaja, joka yhteistyössä kumppaneidensa kanssa toimii, kehittää ja vaikuttaa asiakkaidensa parhaaksi. (Rauman seudun katulähetys 2018.)

Katulähetys on kristillinen järjestö. Arvot näkyvät arjen työssä. Tarkoitus on, että kaikki pääsevät mukaan ja tulevat kohdatuksi. Jokaiselle etsitään häntä parhaiten eteenpäin ohjaava tuki. (Katulähetyksen toimintakertomus 2017.) Ruuan hakijoille ei anneta ainoastaan ruokaa vaan heidän kanssaan myös keskustellaan. Pääasiassa kristillisyyttä näkyy arjen tekoina, mutta Toivontalolla järjestetään myös hartauksia, joita sekä vapaaehtoiset että seurakunnan diakoniatyöntekijät käyvät pitämässä.

Katulähetyksen toiminta on moninaista. Siellä tarjotaan muun muassa työhönvalmennusta, kuntouttavaa työtoimintaa, ruoka-apua, monenlaista ryhmätoimintaa sekä yksilöllistä palveluohjausta. Mukana on myös valtakunnallista kehittämistyötä sekä kansainvälistä yhteistyötä. Katulähetyksen piirissä voi harrastaa liikuntaakin. Yhdessä pelataan jalkapalloa ja sählyä sekä harrastetaan vesiliikuntaa. Unelmista totta -projekti on nuorten ja lasten syrjäytymistä ehkäisevää liikuntapainotteista toimintaa. (Rauman seudun katulähetys 2018.)

Raumalla ovat toimipaikkoina Toivontalon kohtaamispaikka, Toivon pihan tukiasumisyksikkö sekä työ- ja koulutusyksiköt Nuorisotakuutalo ja meijeri. Eurajoella järjestetään kuntouttavaa työtoimintaa sekä jaetaan ruoka-apua.

Katulähetyksen piirissä on jo pitkään huomioitu vapaaehtoisen velkasoitteluun tarve. Virallinen taho ei pysty palvelemaan kaikkia. Apua annettiin aluksi työvoimahallinnon ostopalveluna. Työvoimahallinto ei katsonut tarpeelliseksi jatkaa toimeksiantoa ja sen jälkeen apua on annettu omana toimintana. On huomattu, että monella suuret velat estävät elämässä eteenpäin pääsyn. Apua on löytynyt erityisesti niille, jotka eivät ole päässeet virallisten velkajärjestelyjen piiriin. Katulähetyksen työntekijät ovat myös hakeutuneet yhdessä asiakkaan kanssa velkaneuvojan vastaanotolle, jonka kautta on haettu virallisia velkajärjestelyjä.

6 PROSESSIN KUVAUS JA MENETELMÄT

Lähdin tekemään tutkimusta Rauman seudun katulähetyksen toivomuksesta, koska heidän mukaansa tällaiselle tutkimukselle olisi tarvetta. Aihe oli minulle aika vieras ja eikä minulla ollut siitä paljoakaan tietoa. Etsin aiheesta jo olemassa olevaa tutkimusta, mikä ei ollut helppoa, koska suurin osa velkajärjestelyistä tehtyjä tutkimuksia on tehty taloustieteen näkökulmasta. Löysin Lapin yliopistossa tehdyn pro gradu -tutkielman, jossa oli tutkittu velkojen vaikutusta ylivelkaantuneiden nuorten elämässä sekä tehty joitain parannusehdotuksia. Tässä tutkimuksessa on yhtäläisyyksiä omani kanssa.

6.1 Opinnäytetyön tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää velkaantumisen vaikutusta ihmisten arkeen ja sitä, missä määrin velkaantuminen on esteenä elämässä eteenpäin pääsemiseen. Tavoitteena on selvittää vapaaehtoisen velkasovittelun sekä velkaneuvonnan vaikutusta ylivelkaantuneiden elämässä.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

Mitä kokemuksia ylivelkaantuneilla on velkaneuvonnasta ja vapaaehtoisesta velkasovittelusta?

Mitä näkökulmia taloudellista neuvontaa antavilla työntekijöillä on antamastaan avusta?

Keskeiset käsitteet ovat velat, velkaantuminen, elämisen laatu, vapaaehtoinen velkasovittelu, velkaneuvonta ja velkajärjestelyt. Käsittelem velkojen syntyä, velkasovittelua, velkaneuvontaa ja velkajärjestelyjä. Tarkoitus on katsoa, miten velkaneuvonta ja velkajärjestelyt ovat auttaneet haastateltavia elämässä eteenpäin. Tarkastelen yksilön paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja tyydyttävään elämänlaatuun. Tyydyttävän elämänlaadun määrittelen henkilön subjektiivisista lähtökohdista käsin;

miten hän itse elämänsä kokee. Yhteiskunnallisella osallisuudella tarkoitetaan ensisijaisesti osallistumista työelämään, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun vastaavaan toimintaan.

6.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat ylivelkaantuneet, jotka ovat saaneet talous- tai velkaneuvontaa. Tarkoitus oli löytää viisi haastateltavaa, joista useimmat ovat saaneet apua velkojensa järjestelyyn Rauman seudun katulähetyksen kautta. Haastattelin katulähetyksessä vapaaehtoista velkaneuvontaa antanutta työntekijää, jolta sain apua haastateltavien etsimisessä. Lopulta löytyi neljä haastateltavaa. Myös Rauman kriisikeskuksen velkaneuvoja sekä Euran seurakunnan diakoni antoivat haastattelun. Työntekijät näkivät kokonaisvaltaisen kuvan antamastaan avusta, kun taas velkaantuneet kertoivat omista kokemuksistaan yksilön näkökulmasta.

Haastateltaviksi valikoitui henkilöitä, joilla oli velkaa kymmenestä tuhannesta kahteenkymmeneen tuhanteen. Kaikki olivat olleet ulosotossa jossakin vaiheessa, mutta haastattelun hetkellä vain yksi oli ulosotossa. Kaikilla velka kasvoi noin kaksinkertaiseksi korkojen ja perintäkulujen myötä.

6.3 Aineiston keräys- ja analyysimenetelmät

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, joka pyrkii ymmärtämään käytäntöä. Se päättyy yksityisistä havainnoista yleisiin merkityksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 260.) Tutkimuksen suunnittelu ei tapahtunut kerralla, vaan suunnittelun tarve jatkui prosessin edetessä. Alussa hahmoteltiin tutkimuksen päälinjat ja keskeiset ratkaisut. Haastattelun avulla pyrittiin keräämään aineistoa, jonka pohjalta voidaan tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Kun tutkitaan ihmisen arvomaailmaa tai arvokokemuksia, on hypoteesin muodostaminen kyseenalaista. Teema-haastattelua käytettäessä ollaan yleisesti kiinnostuneita tutkittavan ilmiön perusluonteesta ja ominaisuuksista sekä hypoteesin löytämisestä

enemmän kuin ennalta asetetun hypoteesin todentamisesta. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 66.)

Haastattelujen avulla pyrin selvittämään velkaantumisen syntyä ja sen vaikutusta ihmisten elämään. Haastattelu on hyvä tiedonkeruumenetelmä, koska siinä voidaan säädellä aineistonkeruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Puhe saadaan sijoitettua laajempaan kontekstiin, kun nähdään haastateltavan ilmeet ja eleet. Haastateltava voi myös kertoa aiheesta laajemmin kuin tutkija pystyy ennakkoimaan. Vaativia vastauksia pystytään selventämään ja saadaan perusteluja mielipiteille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 200.)

Haastattelut suoritin teemahaastatteluina. Teema tarkoittaa laajaa asiakokonaisuutta verrattuna tarkasti yksityiskohtia koskeviin kysymyksiin. Teemat ovat laaja-alaisia keskustelun aiheita, joihin ei voi vastata lyhyesti. Haastattelu tarkoittaa tutkijan ja tutkittavan välistä kontaktia keskustellen. Kontaktin tarkoituksena on myös nostaa uusia aihealueita ja kysymyksiä keskusteltavaksi. (Kananen 2015, 148.)

Tein haastattelut yksilöhaastatteluina ja kävimme läpi seuraavia teemoja: velkojen syntyä, velkojen vaikutusta elämään, velkaneuvonnasta sekä vapaaehtoisesta velkasovittelusta saatua apua sekä nykytilannetta. Haastattelut suoritin haastateltavien toiveiden mukaisesti kotona, kahvilassa tai katulähetyksen tiloissa. Nauhoitin haastattelut, jotta pystyin keskittymään keskusteluun ja litteroin ne jälkeen päin.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään monissa vaiheissa ja analyysia tehdään pitkin matkaa. Aineistoanalyysit voidaan karkeasti jäsentää kahdella eri tavalla: selittämiseen pyrkivällä ja ymmärtämiseen pyrkivällä tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 219.) Käytän työssäni ymmärtämiseen pyrkivää tapaa, jossa käytetään tavallisesti laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa.

Laadullista aineistoa voidaan tulkita monella tavalla. Tulkintaa ohjaavat tutkimusongelmasta johdetut tutkimuskysymykset, joihin etsitään vastauksia. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on kohdeilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. (Kananen 2015, 176.) Omassa työssäni olen pyrkinyt kuvaamaan ja ymmärtämään velallisten elämäntilannetta.

Käytän työssäni teorialähtöistä analyysia. Siinä aineiston analyysi perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Analyysia ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella muodostettu teema tai käsitekartta. (Tuomi 2009, 113 – 115.) Tämä on perinteinen analyysimalli, joka nojaa johonkin tiettyyn teoriaan. Tutkittava ilmiö määritellään jo jonkun tunnetun mukaisesti. Analyysin taustalla on usein aikaisemman tiedon testaaminen uudessa yhteydessä. (Tuomi 2009, 97.)

Tulosten analysointi ei riitä kertomaan tutkimustuloksia, vaan tuloksista pitäisi laatia synteesejä, jotka kokoavat yhteen pääseikat ja antavat vastaukset asetettuihin ongelmiin. On pyrittävä vastaamaan kysymykseen, mitkä ovat olennaiset vastaukset tutkimuksen ongelmiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 225.)

7 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Velkojen synty

Haastattelemieni työntekijöiden asiakaskunta on kaikenikäistä ja kaikista tuloluokista tulevaa väkeä. Aina kun velat ylittävät maksukyvyn, on ihminen avun tarpeessa. Velkaantumisen syynä voi olla peli- tai päihderiippuvuus, mutta useimmiten velat ovat syntyneet normaalista elämisestä. Muuttuva elämäntilanne, kuten avioero, työttömyys, eläkkeelle jääminen tai sairastuminen aiheuttaa tulojen laskua, ja koska kulutus on laskettu isompien tulojen mukaan, on seurauksena ongelmia. Tilannetta voidaan yrittää paikata pikavippien avulla, mikä johtaa pahempaan kierteeseen ja ongelman kasvuun. Entiset yrittäjät ovat myös usein avun tarpeessa. Eräs työntekijä kommentoi asiaa seuraavasti:

Suurimmalla osalla velkaantuminen johtuu joko pitkittyneestä työttömyydestä, osa-aikaisista työpätkistä, jolloin tulot ovat epäsäännölliset tai on useita lyhyempiä sairauslomia ja välillä työttömyyttä. Tulojen epäsäännöllisyys tekee usein mahdottomaksi maksaa laskunsa ajallaan, vaikka hoitaisi asiansa kuinka hyvin. Etuuksien takaisin perinnät tai veromätkyt voivat myös aiheuttaa velkakierteen.

Haastattelemistani henkilöistä yhdellä velat syntyivät avioeron jälkeen, kun yhteisestä asunnosta oli jäänyt velkaa ja elämä pääkaupunkiseudulla kahden lapsen kanssa tuli niin kalliiksi, että piti turvautua pikavippeihin. Myöhemmin tuli muutaman kuukauden aika, jolloin ei ollut lainkaan tuloja. Silloin velat menivät ulosottoon.

Turhuuteen en ole rahojani tuhlanut. En ole matkustellut tai juhlinut. Olen käyttänyt rahani lapsiini, jotta heillä olisi parempi tulevaisuus. On juhlaa, kun saa ostaa kunnolla ruokaa.

Toisella luottotiedoton kumppani otti lainaa haastateltavan nimiin ja kun tuli ero lainat jäivät haastateltavan maksettavaksi. Kuukausierät olivat liian suuria ja siitä seurasi ulosotto. Kolmannella velat olivat päihteiden käytön seurausta. Raitistumisen jälkeen alkoi velkojen selvittely. Neljännellä opinnot jäivät kesken ja opintolaina maksamatta. Lainakierre johti siihen, ettei velallinen enää välittänyt maksaa laskujaan.

Osa veloista on tullut puhelinmyynnin kautta ostettujen turhien ostosten myötä. Ne ovat jääneet maksamatta, koska raha on mennyt tärkeämpiin asioihin. Nykyään olen oppinut sanomaan ei puhelinmyyjille.

7.2 Elämä ilman luottotietoja

Kahdella haastateltavalla on puoliso, jolla on luottotiedot kunnossa, joten kaikki hankinnat tehdään puolison nimissä. Eräs puoliso sanoi pelkäävänsä, mitä tapahtuu, jos hänelle sattuisi jotakin, kun kaikki omaisuus on hänen nimissään.

Kaksi haastateltavaa ovat yksineläjiä. Molemmat ovat onnistuneet saamaan vuokra-asunnon ilman luottotietoja, mutta kertovat, ettei se onnistu joka paikassa. Isot firmat eivät välttämättä välitä, mutta yksityiset vuokranantajat ovat tarkempia. Rauman kaupunki ei myöntänyt vuokra-asuntoa eräälle hakijalle, mutta eräs naapurikunta myönsi. Puhelinliittymät ovat kunnossa, koska he ovat olleet saman firman asiakkaita pitkään ja maksaneet aina puhelinlaskunsa. Toinen joutui maksamaan sähkösoituksesta 100 euron takuumaksun. Hankaliksi koetaan tilanteet, kun jokin välttämätön hajoaa ja uuden hankintaan tarvitsisi ottaa lainaa. Tämä voidaan ratkaista niin, että laina otetaan jonkun sukulaisen tai ystävän nimiin. Tilanne on hankalampi, jos ei ole ketään, jonka nimiin lainaa ottaa.

7.3 Velkojen vaikutus elämisen laatuun

Kaikki haastatellut kokevat, että isot velat huonontavat elämisen laatua huomattavasti. Kun velat tuntuvat ylivoimaisilta, menee motivaatio edes yrittää niiden maksamista. Uudet laskut jäävät avaamatta tai saattavat päätyä jopa roskiin. Työttömät eivät ole motivoituneita etsimään töitä, koska ulosotto veisi niin suuren osan tuloista, eikä velkataakalle näy loppua sellaisilla tuloilla, joihin olisi mahdollista yltää. Eräs kertoo, ettei velka lyhentynyt ollenkaan isojen korkojen ja ulosottokulujen vuoksi, vaikka ulosotto oli päällä koko ajan.

Päihteiden käyttö saattaa lisääntyä, kun velat ovat huomattavasti yli maksukyvyn. Velkajärjestelyistä ei ole kuitenkaan hyötyä, jos ei päihdeongelmaa hoideta samanaikaisesti, koska muuten velkaantumisen kierre alkaa helposti uudelleen.

Eräs äiti oli syönyt lastensa kanssa kolme päivää pelkkää makaronia rahojen loputtua. Hän haki apua sosiaalitoimesta, mutta ei saanut mitään, koska laskelmien mukaan tulot riittivät hyvin. Laskelmissa ei huomioitu velkojen maksua. Diakoniatoimistosta äiti sai kauppaan ostoslappuja, mutta ei kehdannut niitä käyttää.

Velkojen vaikutus elämässä ennen järjestelyä oli iso. Yöunet menivät, kun mietin yökaudet, millä niitä maksan. Yritin viimeiseen asti maksaa, mutta en pystynyt. Olin töissä ja minulla oli suht hyvä palkka, mutta sekään ei riittänyt. Olin tosi väsynyt, kun mietin velkojani yökaudet. Laskupino kasvoi kasvamistaan ja lopuksi kaikki meni ulosottoon, joka otettiin suoraan palkasta. Satanen kuukaudessa jäi lapseni ja minun elämiseen.

7.4 Velkoihin saatu apu

7.4.1 Työntekijöiden kuvaus antamastaan avusta

Velkasovittelussa velat järjestellään ja jos mahdollista, maksetaan pienet velat pois. Selvitetään kaikki velat eri velkojilta ja tehdään niistä tiivistelmä. Lasketaan velallisen maksukyky ja yritetään saada aikaan sopimus velkojien kanssa, jossa velallinen maksaa velkaa osissa ja voi saada anteeksi esimerkiksi 20% veloista. Suurin osa neuvotteluista käydään perintätoimistojen kanssa, ja velat pyritään saamaan pois ulosotosta. Velkojat päättävät, pääseekö asiakas vapaaehtoisen velkasovittelun piiriin. Käydään läpi asiakkaan tulot, haetaan kaikki mahdolliset tuet ja karsitaan turhat menot. Rohkaisu on myös tärkeää. Neuvotaan asiakasta asioiden hoitamisessa, eikä hoideta niitä heidän puolestaan. Yhdessä käydään pankissa tai ollaan vieressä puheluita soittaessa ja neuvotaan, mitä pitää kysyä. Katulähetyksen velkasovittelussa asiakasta nähdään useita kertoja ja apua annetaan tarpeen mukaan.

Viralliseen velkajärjestelyyn voi päästä, jos on säännöllinen tulo tai jos asiakkaan tilanne on vakiintunut epävakaaaksi. Aluksi kartoitetaan asiakkaan taloudellinen perustilanne, asioiden hoitokyky, perhetilanne ja varallisuus. Kartoitetaan tulot, pakolliset menot ja velat sekä maksukyky suhteessa velkoihin. Jos velkaa on monta sataa tuhatta, pitää hakea virallista velkajärjestelyä. Jos sitä on vaan kymmentuhatta, voidaan selvittää vapaaehtoisilla velkajärjestelyillä. Tilanne voidaan ratkaista myös varallisuuden, esimerkiksi omistusasunnon, myynnillä. Viralliseen velkajärjestelyyn pääsemisestä päättää käräjäoikeus, ja siinä leikataan velkoja, jolloin velkojat jäävät ilman saataviaan. He eivät saa yleensä edes pääomiaan. Esimerkiksi maksukyvytön pitkäaikaistyötön voi saada velkajärjestelyissä anteeksi kaikki velkansa maksamatta mitään. Velkaneuvoja tekee kartoituksen perusteella päätöksen, kannattaako virallista velkajärjestelyä hakea. Noin 80% hakemuksista hyväksytään.

Viralliseen velkajärjestelyyn tulevalta asiakkaalta odotetaan tiettyä kykyä toimia itsellisesti ja hommata tiettyjä liitteitä. Monia tapauksia näkee vain kerran. Apu jää aika ohkaiseksi. Olisi hienoa, että olisi enemmän aikaa asiakastyöhön, mutta tässä jonotilanteessa se on mahdotonta.

Diakoniatyössä selvästi velkaantuneen ihmisen auttaminen lähtee usein laskujen avaamisesta. Ihmisellä saattaa olla viiden sentin pino avaamattomia laskuja, joita ei ole jaksettu selvittää. Selvitetään, mitkä laskuista ovat kiireellisimpiä ja mitkä ovat kopioita samasta laskusta.

Osa asiakaskunnasta on sellaisia, että he eivät jaksa enää välittää mistään, voi sanoa, että piikki on auki ulosotossa. Sinne menee koko ajan uusia laskuja. Vaikka heidät auttaisi kuiville, joutuvat he uudelleen samaan tilanteeseen.

7.4.2 Työntekijöiden asiakkailtaan saama palaute

Kaikki työntekijät ovat saaneet asiakkailtaan paljon positiivista palautetta. Velka on monelle valtava rasite. Jo se, että velkoja aletaan selvittää, auttaa asiaa. Kaikki eivät saa virallista velkajärjestelyä tai kokonaisratkaisua kaikkien velkojien kanssa. Joillekin saadaan ratkaisu vain muutaman velkojan kanssa ja ohjeet, miten pitää edetä, kun nämä velat on maksettu. Jo tämä helpottaa elämää.

Velka vaikuttaa ihmisten elämään erittäin paljon. Saan paljon kiitosta ihmisiltä, joiden velkoja olen selvittänyt. Yksinhuoltajaäiti, joka ei halunnut lähteä kotoaan minnekään, sai virallisen velkajärjestelyn. Hän on käynyt monta kertaa kiittämässä, koska taakka hänen elämässään on hävinnyt. Hän oli luovuttanut ja syrjäänvetäytynyt. Nyt hän on iloinen ja sosiaalinen, kun velkataakka ei enää paina. Hän on myös löytänyt osa-aikaista työtä ja saa apua lapsensa ongelmiin.

Toinen henkilö sanoi kärsineensä veloistaan yli 20 vuotta, ja ensimmäistä kertaa joku halusi auttaa. Hän sai virallisen velkajärjestelyn ja tekee nykyään keikkatyötä aina välillä. Omien sanojensa mukaan hän on nyt vasta päässyt elämänsyrjään kiinni, kun velka ei ole enää talon kokoinen taakka. Aikaisemmin hän ei halunnut lähteä kotoa mihinkään, eikä pystynyt ajattelemaan muuta kuin velkaa.

Asiakkaat antavat palautetta siitä, että joku ottaa heidän asiansa vakavasti ja jollakulla on aikaa paneutua siihen. Kelassa aika on aina rajallinen, ei käydä taustoja läpi, vaan keskitytään juuri siihen yhteen asiaan ja kerrotaan heidän järjestelmänsä etuuksista katsomatta kokonaisuutta. Tarvitaan yleisneuvontaa, jossa huomioidaan kokonaisuus ja kaikki eri tekijät, jotka ovat vaikuttaneet velkaantumiseen sekä selvitetään, mitä asiakas on yrittänyt tehdä ongelman ratkaisemiseksi.

Alkuselvitykseen pyrin varaamaan kahden tunnin ajan, ja saan asiakkailta positiivista palautetta siitä, että saa rauhassa puhua. Osa itkettää paljon. Sitten käydään rauhassa läpi tulot, menot ja laskut. Suuri osa laskuista on tullut tavalisesta arkielämästä, kuten sähkölaskut, terveydenhuolto, vakuutusmaksut yms. Varmistetaan, että onko henkilö hakenut kaikkia yhteiskunnan tukia, mihin hän saattaa olla oikeutettu. Helpotus näkyy usein päällepäin, että joku ottaa tilanteen vakavasti ja ainakin hetkeksi aikaa sitoutuu auttamaan. Lupaan kulkea ihmisen rinnalla tässä prosessissa, ja se helpottaa monen henkistä taakkaa. Masennus on yksi suuri syy, miksi veloista ei jakseta välittää. Sekin auttaa, kun suuresta laskupinosta poistetaan vanhemmat laskut samasta laskusta, ja pino näin pienenee. Kiitollisuus ilmenee usein, vaikkei asiakas saisi yhtään rahallista apua.

Monet eivät usko, että apua on saatavilla ja asiakas voi luulla, että hänen velkansa ovat paljon suurempia kuin ne todellisuudessa ovatkaan, koska samasta laskusta on tullut monia muistutuksia. Pelkästään se, että joku

on halukas auttamaan, vaikuttaa positiivisesti, samoin kuin sekin, että saadaan edes joku pieni velka pois.

Palvelu on tärkeää ja merkitsee monelle asiakkaalle paljon. Monesti saa vuolaita kiitoksia. Juuri oli eräs yritysasiakas, joka oli kiitollinen avusta ja siitä että joku kuuntelee. Monet ovat tullessaan stressaantuneita eivätkä ole pystyneet kenellekään kertomaan. Ylivelkaongelma ei näy ulospäin, ja keskiluokkaisten ihmisten pitää useasti teeskennellä, että kaikki menee hyvin. Puhuminen on helpottanut.

Oma asioiden hoitokyky vaikuttaa siihen, miten asiakas hyötyy neuvonnasta. Osa asiakkaista pyrkii hoitamaan asiansa mahdollisimman hyvin, ja toiset päätyvät aina helpoimpiin ratkaisuihin, kuten pikavippeihin. Asiakas hyötyy siitä, jos auttaja pysyy samana koko prosessin ajan. Näin syntyy luottamus. Tarkoitus on kuitenkin saada asiakas selviytymään omillaan ilman jatkuvaa apua.

7.4.3 Velallisten kertomus saamastaan avusta.

Kolme neljästä on käynyt Rauman seudun katulähetyksen talousneuvonnassa. Kaikki ovat käyneet virallisessa velkaneuvonnassa. Kolme on käynyt siellä katulähetyksen työntekijän kanssa ja yksi omatoimisesti. Kahdelle on myönnetty virallinen velkajärjestely, eli he ovat saaneet osan veloistaan anteeksi. Yhdelle on tehty vapaaehtoinen velkasovittelu, ja hän on päässyt ulosotosta sen avulla. Kaikilla oli vielä velkoja maksamatta, mutta jokainen, joka oli saanut velkajärjestelyn, oli sitä mieltä, että velat tulevat ajallaan maksuun. Vaikka nyt on tiukkaa, on helpottavaa, kun tietää, milloin velat on maksettu ja milloin luottotiedot palautuvat. Yksi henkilö oli edelleen ulosotossa. Hänelle ei ole myönnetty virallista velkajärjestelyä eikä takuusäätiön takausta, vaikka hän on hakenut sitä kolme kertaa. Takuusäätiön viimeisessä vastauksessa sanottiin, että heidän kriteerinsä ovat tiukemmat kuin ulosotossa, mikä vaikeuttaa toimeentuloa, eli on kannattavaa jatkaa ulosotossa.

Kolme katulähetyksen kautta apua saanutta henkilöä kertoo saaneensa sitä ollessaan mukana jossakin katulähetyksen toiminnassa ja kerto-neensa siellä velkaongelmistaan. Kukaan ei olisi osannut lähteä hake-maan apua sieltä. Kukaan katulähetykseltä apua saaneista ei ole enää ulosotossa. Kaksi sai apua virallisesta velkajärjestelystä ja yksi vapaa-ehtoisen velkasovittelun kautta. Yksi henkilö ei ole saanut apua Katulä-hetykseltä, ja hän on edelleen ulosotossa. Hän olisi toivonut enemmän apua ja tukea tilanteessaan.

Katulähetyksen työntekijän henkinen tuki ja rinnalla kulkemi-nen tilanteessa olivat korvaamaton apu. Kun asioista jutteli jonkun kanssa, sai uskoa siihen, että näistä voi selvitä.

Kaikki haastateltavat ovat käyneet virallisessa velkaneuvonnassa. Kolme kävi siellä katulähetyksen työntekijän kanssa ja yksi omatoimisesti. Kaksi pääsi viralliseen velkajärjestelyyn ja maksaa velkojaan kolme vuotta so-vitun suunnitelman mukaan. Kumpikin saa osan veloistaan anteeksi, jos pysyy maksusuunnitelmassa. Tähän mennessä molemmat ovat siinä py-syneet. Kaksi velallista ei päässyt virallisten velkajärjestelyjen piiriin. Toi-selle velkaneuvoja on sanonut, että mitään ei voi hänen tilanteessaan tehdä. Hän joutuu olemaan ulosotossa niin kauan, kunnes velka on mak-settu. Korot kasvattavat velkaa koko ajan.

7.5 Velallisten tämänhetkinen elämäntilanne

Kaikki kokevat elämänsä olevan taloudellisesti tiukkaa tällä hetkellä, mutta uskovat pääsevänsä veloistaan aikanaan. Kaikki, jotka olivat saa-neet velkansa järjesteltyä, kokivat elämänlaatunsa parantuneen. Myös edelleen ulosotossa oleva uskoi pääsevänsä veloistaan, mutta harmitteli isoja korko- ja ulosottokuluja, jotka hidastavat lainan maksua. Kukaan ei halua jatkossa tehdä uutta velkaa.

Velkaneuvonta oli todellinen helpotus. Voi aloittaa puhtaalta pöydältä. Tulevaisuudessa voidaan tehdä hankintoja molempien nimiin ja eläkevakuutuksestakin on jotain hyötyä, eikä sen tuotot haihdu ulosotossa. Elämä on nyt jo paljon mielekkäämpää, kun on jo vuoden pystynyt maksamaan velkojaan. Sen jälkeen, kun ohjelma alkoi ei ole yhtään laskua jäänyt maksamatta. Kun tilanne oli toivoton, ei ollut niin väliä maksamisella, mutta nyt kun on toivoa, maksut hoituvat.

Velkasaneeraukseen pääsy on todella helpottanut tilannetta. On vain yksi laina, jonka kykenen maksamaan pois. Nyt tulevaisuus näyttää valoisalta. Velasta on päästy ja uutta ei tarvitse tehdä. Pääsen veloista, kun poika vanhenee, ja pystyn häntä auttamaan esimerkiksi ajokortin hankinnassa. Ilman velkasaneerausta en olisi ikinä pystynyt häntä auttamaan.

7.6 Palveluiden saatavuus

Jonotusaika viralliseen velkaneuvontaan vaihtelee. Helmikuussa 2018 se oli Raumalla 59 päivää. Välillä se on ollut vain 20 päivää. Valtakunnallisesti jonotusajassa on eroja: Joensuussa pääsee kahdessa päivässä ja Kotkassa odotus kestää neljä kuukautta. Lain mukaan palveluun pitäisi päästä 60 päivän sisään, mutta tämä ei aina toteudu. On myös olemassa maksullisia yksityisiä palveluita, joita jotkut käyttävät.

Vuonna 2019 velkaneuvonta siirtyy oikeusaputoimistolle. Alue laajenee huomattavasti. Jatkossa panostetaan enemmän asioiden hoitamiseen verkossa, mikä ei välttämättä ole hyvä asia, koska talousneuvontaa on helpompi tehdä tavattaessa ja tarkoitus on, että ihminen ei samasta syystä velkaantuisi uudelleen.

Viralliseen velkajärjestelyyn tulevalta asiakkaalta odotetaan tiettyä kykyä toimia itsellisesti ja hankkia tiettyjä liitteitä. Diakoniatyössä ja katuläheyyksellä saatu apu on enemmän kädestä pitävää. Monilla ei ole tietoa

siitä, mistä voi saada apua laskurästiensä maksamiseen. Moni tietää, että sosiaalitoimistosta voi kysyä, ja sieltä onkin kysytty, mutta ei välttämättä saatu apua. Jotkut ovat myös käyneet virallisessa velkaneuvonnassa ja kertovat, että sieltä ei löytynyt apua. Heille on jäänyt sellainen vaikutelma, että heidän pitäisi tehdä jotakin, mutta he eivät ole oikein perillä siitä, mitä se olisi. Jotkut hyötyvät siitä, että joku tulee mukaan virallisen velkaneuvojan luokse ja kuulee, mitkä ovat asiakkaan mahdollisuudet sekä mitä mahdollisesti pitää toimittaa velkaneuvojalle.

Kun asiakkaat ovat päässeet siihen pisteeseen, että pystyvät elämään tuloillaan, olisi tärkeää, että he tietävät, mistä saa apua, kun tulee ensimmäinen lasku, jota ei kyetä maksamaan, jottei kierre ala uudelleen.

Tämän olen nähnyt pitkän työurani aikana, että ihmisellä, joka on saanut asiansa järjestykseen, voi mennä hyvin vuosia, mutta kun tulee seuraava elämän kriisitilanne, esimerkiksi kuntoutustuki loppuu ja menot ja tulot muuttuvat, pitäisi asiakkaalla olla puhelinnumero mihin ottaa yhteyttä, kun hän tarvitsee uudestaan neuvontaa. Tuttuus auttaa ottamaan yhteyttä helpommin, eikä odotella liian kauan. Ihmiset ovat usein häpeissään tilanteestaan. Takuusäätiö mainostaa hyvin itseään ja virallisista velkajärjestelyistä on paljon infoa, mutta tieto ei ole tavoittanut kaikkia ihmisiä. Tiedotusta siitä, minkälaista apua on saatavilla ja se, että kannattaa lähteä riittävän ajoissa liikkeelle, on liian vähän, ja niillä, jotka velkaneuvontaa antavat, on liian vähän aikaa kulkea rinnalla ja tehdä perusselvitystyötä, että ihminen pääsee siihen tilaan, jossa pystyy itse hoitamaan asioitaan.

7.7 Johtopäätökset

Omassa tutkimuksessani velkojen syyt ja seuraukset olivat samankaltaisia kuin teoriaosuudessani esittämässä aikaisemmissa tutkimuksissa. Peltolan tekemän tutkimuksen mukaan ylivelkaantumisen syitä ovat työttömyys, pienet tai epäsäännölliset tulot sekä tulojen pieneneminen esimerkiksi sairastumisen tai parisuhteen hajoamisen vuoksi. (Peltola 2013, 93-94.) Omassa tutkimuksessani syiksi mainittiin päihderiippuvuus, muuttuva elämäntilanne, kuten avioero, työttömyys, eläkkeelle jääminen tai sairastuminen sekä epäsäännölliset tulot. Ylivelkaantumisen seurauksina Vitikka mainitsee toivottomuutta, ahdistuneisuuden tunnetta, päihteiden väärinkäyttöä sekä muita masennuksen psyykkisiä oireita, koska veloista selviytyminen tuntui mahdottomalta. (Vitikka 2013, 58-59.) Omassa tutkimuksessani haastatellut kokivat motivaation puutetta, päihteiden käytön lisääntymistä sekä toivottomuutta, koska veloista selviäminen koettiin mahdottomaksi.

Neljästä haastattelemastani henkilöstä kolme oli päässyt pois ulosotosta saatuaan apua velkaneuvonnasta tai velkasovittelusta. Yksi henkilö oli edelleen ulosotossa. Hän oli ainoa, joka ei ollut saanut apua Rauman seudun katulähetykseltä. Kaikki haastateltavat olivat käyneet virallisen velkaneuvojan puheilla. Kaksi haastatelluista sai virallisen velkajärjestelyn. Yhden velat saatiin järjestettyä vapaaehtoisen velkasovittelun avulla. Virallisen velkajärjestelyn saaneet saivat avun vasta saatuaan ensin apua katulähetykseltä. He eivät olisi osanneet lähteä hakemaan virallista velkajärjestelyä ilman katulähetyksen työntekijän neuvoa. Kaikki kolme kokivat katulähetykseltä saamansa avun erittäin merkittäväksi. He kertovat merkittävästä elämänmuutoksesta, joka avusta syntyi. Henkilö, joka ei ollut saanut apua velkoihinsa, koki olevansa yksin ongelmansa kanssa.

Neljän henkilön kokemuksista ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta työntekijöiden kokemukset asiakkaistaan olivat hyvin samankaltaisia. Kaikki työntekijät olivat työskennelleet kyseisen asiakasryhmän kanssa useita vuosia ja olivat näin ollen kohdanneet lukuisia yli-

velkaantuneita asiakkaita. Kaikki olivat sitä mieltä, että suuri osa ihmisistä tarvitsee paljon apua ja tukea velkaongelmansa selvittämiseen. Jokaisella oli lukuisia esimerkkejä siitä, miten heidän antamansa apu oli auttanut asiakasta.

Kaikki kokivat myös, että virallista velkaneuvontaa ei ollut riittävästi saatavilla, eikä asiakkailla ollut tarvittavia tietoja virallisesta velkajärjestelystä ja sen hakemisesta. Tilanne saattaa muuttua huonommaksi, kun vuoden 2019 alussa virallinen velkaneuvonta siirtyy oikeusaputoimistolle, ja alue laajenee. Silloin panostetaan enemmän asioiden hoitamiseen verkossa. Koska jo nyt viralliseen velkaneuvontaan pääsy tuotti vaikeuksia monelle, saattaa se tulevaisuudessa olla vielä vaikeampaa.

Tutkimuksesta voidaan päätellä, että vapaaehtoisella velkasovittelulla ja velkaneuvonnalla on suuri merkitys ihmisten hyvinvointiin ja että tällaisen neuvonnan tarve tulee kasvamaan tulevina vuosina.

8. POHDINTA

Työtä aloittaessani aihe tuntui minulle kovin vieraalta ja käsitykseni oli, että ylivelkaantuneet ovat pääasiassa ihmisiä, joilla on jonkinlainen riippuvuus tai välinpitämättömyys raha-asioiden hoitamisessa. Tehdessäni työtä olen huomannut, että monet tavalliset ihmiset saattavat joutua velkakierteeseen joko yhden huonon valinnan vuoksi tai syistä, joihin he itse eivät voi vaikuttaa. Olen myös oppinut paljon velkaantumisen erilaisista mekanismeista ja siitä, mistä ja mitä apua on saatavilla. Monesti on käynyt mielessä, että elämme aika armottomassa yhteiskunnassa, jossa epäonnistujille ei ole liiemmästi apua tarjolla.

Etsiessäni haastateltavia huomasin, että monet häpeävät velkojaan. Suomalaisessa kulttuurissa ei ole tapana kertoa, että rahat eivät riitä välttämättömään. Tällaisessa ilmapiirissä on vaikea hakea apua taloudelliseen ahdinkoon. Niinpä turvaudutaan helposti lainaan, vaikka korot olisivat korkeita. Velkoja pyritään paikkaamaan ottamalla lisää velkaa, ja niin velkakierre on valmis. Toimeentulotuessa laina huomioidaan tulona, mutta lainan maksua ei huomioida menona. Lainan korot huomioidaan menoiksi joissakin tapauksissa, mutta ei kaikissa. On tietysti ymmärrettävää, että velanmaksua ei automaattisesti voida laskea toimeentulotuen piiriin. Muutoin voitaisiin ottaa huolettomasti velkaa mihin tahansa tarkoitukseen ja saada velat maksatetuiksi yhteiskunnan varoilla. Mielestäni pitäisi kuitenkin ottaa huomioon syyt, miksi velkaa on otettu ja todellinen tilanne velan maksun suhteen. Monet ovat ottaneet lainaa selvittääkseen välttämättömistä menoista. Jos velka koostuu esimerkiksi terveydenhuoltomenoista, pitäisi se huomioida kokonaan toimeentulotuessa.

Korkeakorkoisten pikalainojen saaminen on liian helppoa. Niitä annetaan ihmisille, joiden luottotiedot ovat kunnossa kyselemättä, onko heillä realistisia mahdollisuuksia takaisinmaksuun. Kun rahat ovat lopussa ja on joku tarve, esimerkiksi kodinkone menee rikki, tai lapsella on menoja, joihin ei ole varaa, on helppo tarttua tarjoukseen, jota mainostetaan nä-

kyvästi kaikkialla ja ottaa rahaa laskematta, miten sen takaisinmaksu onnistuu. Kun lainaa ei pysty ajallaan maksamaan, kasvaa se korkojen ja ulosottokulujen myötä usein kaksinkertaiseksi alkuperäisestä summasta. Tämän aiheuttaa sen, että lainasta tulee niin suuri, ettei sitä ole enää mahdollista maksaa.

Luottotietojen menettäminen on monelle vaikea asia, ja siitä seuraa monenlaisia ongelmia elämässä. Toisaalta se on myös suoja, koska se katkaisee kierteen selvitä veloista ottamalla lisää lainaa. Virallinen velkaneeraus on monelle ainoa mahdollisuus selvitä veloistaan. Tämä ei kuitenkaan ole hyvä vaihtoehto velkojan kannalta, joka näin useimmiten menettää suuren osan saatavistaan.

Perintätoimistojen käyttö on yleistä, ja se ei mielestäni ole hyvä asia. Tällöin suuri määrä velan maksuista menee kolmannelle osapuolelle. Myös kunnat käyttävät paljon perintätoimistoja, usein myös terveydenhoitoon liittyvien masujen takaisinsaamiseksi. Yleinen käytäntö on, että jos lasku ei ole maksettu muutaman maksukehotuksen jälkeen, siirtyy perintä perintätoimistolle. Jos velallinen tässä vaiheessa ottaa yhteyttä velkojaan, saatetaan päästä sopimukseen. Olisi kuitenkin hyvä, jos velkoja, erityisesti kunta tai valtio, ottaisi aina ennen perintään laittamista yhteyden velalliseen ja yrittäisi saada aikaan maksusopimuksen. Usein velalliselta ei löydy maksukykyä koko velan maksuun, vaikka päädyttäisiin ulosmittaukseen. Olisikin parempi, että kaikki maksut, mitä velalliselta voidaan saada, päätyisivät suoraan velkojille eikä välikäsiin, kuten perintätoimistoille.

Haastatteluja tehdessäni tuli tunne, että monet saivat apua velkoihinsa sattumalta. Asia tuli puheeksi jonkun työntekijän kanssa, joka osasi auttaa. Velka- ja talousneuvontaa pitäisi olla enemmän saatavilla ja sitä pitäisi mainostaa, jotta ihmiset tietäisivät, mihin he voivat ottaa yhteyttä jos silloin, kun ongelmat ovat vasta alkuvaiheessa ja vielä melko helposti ratkaistavissa.

Diakoniatyössä annetaan paljon apua velkojen hoidossa. Tätä ei mainosteta, ja monet ovat tästä täysin tietämättömiä. Ihminen saattaa tulla diakoniavastaanotolle saadakseen pientä taloudellista apua selvittääkseen lähipäivistä, mutta vastaanotolla selvitetäänkin hänen koko taloudellinen tilanteensa ja pyritään etsimään pysyvämpiä ratkaisuja. Monesti diakoni tai diakonissa tarjoutuu myös rinnalla kulkijaksi pidemmäksikin aikaa. Asiakkaan kanssa saatetaan käydä yhdessä virallisella velkaneuvojalla tai pankissa ja täytetään yhdessä erilaisia anomuksia. Myös kuuntelijan tehtävä on erittäin tärkeä. Vaikeassa velkatilanteessa oleva ihminen tarvitsee ymmärrystä eikä tuomitsevaa kohtaamista.

Kaikki haastattelemanani ihmiset halusivat maksaa velkansa ja pyrkivät tekemään oman osuutensa mahdollisimman hyvin. Työntekijät myönsivät myös tapaavansa sellaisia ihmisiä, jotka eivät välitä veloistaan ja joutuvat niistä päästyään aina uudelleen samaan kierteeseen. Heidän rahankäyttönsä on holtitonta ja lainaa otetaan usein juhlimiseen tai ylellisyystarvikkeisiin. Tällöin on hyvä, että luottotiedot menevät mahdollisimman nopeasti ja lainan saanti katkaistaan. Virallista velkajärjestelyäkään ei pitäisi tällaisissa tapauksissa hyväksyä.

Erilaisista riippuvuuksista kärsivät ihmiset tarvitsevat myös hoitoa riippuvuuteensa velkojen selvittelyn yhteydessä. Jos velat saadaan järjesteltyä ja riippuvuus jatkuu, on hyvin suuri todennäköisyys, että velkaannutaan uudelleen. Sen sijaan on erittäin tärkeää, että velkojen hoito huomioidaan yhtenä osana riippuvuuksien hoitoa, jottei iso velkataakka lannista pyrkimyksiä riippuvuuksista vapaaseen elämään.

Hallituksen suunnittelemassa uudessa paketissa ylivelkaantuneiden auttamiseksi on monta hyvää ehdotusta. Toivottavasti laki saadaan toimimaan käytännössä ja ylivelkaantuminen vähenemään. Velkaneuvonnan siirtyminen oikeusaputoimistolle ei välttämättä paranna ylivelkaantuneiden asemaa, vaan saattaa jopa huonontaa sitä, jos velkaneuvonta siirtyy enenevässä määrin netin kautta suoritettavaksi, kuten Rauman kriisikeskuksen velkaneuvoja olettaa tapahtuvan.

Aihetta tutkiessani heräsi kysymys, miten velkaantuminen vaikuttaa läheisten elämään ja kuinka suuri on ihmisryhmä, johon vaikutus yltää. Eräässä keskustelussa tuli esiin, että yhden ihmisen pitkäaikaiset velkaongelmat ovat vaikuttaneet koko sukuun ja moniin ihmissuhteisiin. Tässä työssäni en pystynyt paneutumaan enempää asiaan. Se voisi olla uuden tutkimuksen aihe.

LÄHTEET

- Fredriksson, S. Uudet velat uhkaavat velkajärjestelyn läpikäynyttä. Saatavilla 15.11.2017 http://www.tilastokeskus.fi/anna.diak.fi:2048/artikkelit/2014/art_2014-12-08_010.html
- Hiilamo H. 2011. *Uusi hyvinvointivaltio*. Helsinki: Into Kustannus oy
- Hirsjärvi, S, Remes, P & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hänninen, J. & Hänninen, J. 2015. *Suomalainen velkakirja*. Ihmisten elämä velkaantuvassa maassa. Helsinki: Intokustannus Oy
- Isola, A. & Suominen, E. 2016. *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Intokustannus
- Jääskeläinen, S. 2017. *Velkaantumiseen puututtava ajoissa*. Satakunnan viikko. Nro 45, 17.vuosikerta.
- Kananen, J. 2015. *Opinnäytetyön kirjoittajan opas*. Jyväskylä: Ammattikorkeakoulun julkaisu
- Kirkko Helsingissä. Saatavilla 23.10.2018. <https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/neuvontaaarjenraha-asioihin>
- KKV. 2014.Saatavilla 1.10.2018. <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Maksut-laskut-perinta/perinta/maksuhairiomerkit/>
- Kontinen, I. 2016. *Maksuhäiriöisyys universaalissa hyvinvointipolitiikassa*. Saatavilla 1.10.2018. <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99384/GRADU-1466514835.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Oikeusministeriö 2018. saatavilla 5.10.2018. https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ministeri-hakkanen-positiivisen-luottotietorekisteri-tukisi-vastuullisempaa-luottotoimintaa
- Pehkonen, A. 2010. *Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi*. Janus. vol18nro2 <https://journal.fi/janus/article/view/50555/15309>

- Peura-Kapanen, L, Aalto, K, Lehtinen A-R & Järvinen R 2016. *Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen*. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/26_Ylivelkaantuminen+ehk%C3%A4isyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf/97f54cef-7913-46fc-a469-1b4e0c79d1ba?version=1.0
- Peltola, S. 2003. *Holtitonta kulutusta vai selviytymistaistelua*. https://s3.amazonaws.com/academia.edu/documents/38266642/4_Peltola_vuosikirja_2013.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1539166796&Signature=nOsT6ajqWL-CiOHnX7EwM4%2F%2BwVyk%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DHoltitonta_kulutusta_vai_selviytymistais.pdf
- Putkuri, H. Household debt - how much is too much? Saatavilla 15.11.2017 https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/13770/bulletin215_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rauman seudun katulähetys. saatavilla 13.3.2018 <https://www.rauman-seudunkatulahetys.fi/>
- Salonen, T. 1999. *Velkaneuvontaa kriisityönä*. Kriisi elämän mahdollisuutena. Raportti kriisikeskuksista. Suomen mielenterveysseura
- Saari, J. *Sosiaaliturvariippuvuus. sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa*. saatavilla 27.9.2018 http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100775/Saari_Sosiaaliturvariippuvuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sironen, J & Saastamoinen, U. 2014. *Köyhyys - syitä ja seurauksia*. Helsinki: Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-fin
- Takuusäätiö. Saatavilla 25.9.2018 <https://www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-takaus>
- Tilastokeskus. saatavilla 16.11.2017 http://www.stat.fi/til/velj/2017/03/velj_2017_03_2017-10-18_fi.pdf

Tuomi, J & Sarajärvi, A.2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.
Helsinki:Tammi

Ulosotto. saatavilla 25.9.2018 <https://oikeus.fi/ulosotto/fi/idex/velallise-naulosotossa/palkanulosmittaus.html>

Vertaa ensin 2017. Saatavilla 5.10.2018 <https://www.vertaaensin.fi/laina/artikkelit/positiivinen-luottorekisteri>

Vippi. Saatavilla 5.10.2018. <https://www.vippi.fi/positiivinen-luottorekisteri>

Vitikka I. 2013. Nuorena hukkuneet. *Ylivelkaantuminen nuorten kertomuksissa*. Pro gradu tutkielma Lapin yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201309231274>

Yle uutiset 6.4.2018. Saatavilla 7.4.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10147628>

Yle uutiset 21.6.2018. Saatavilla 7.10.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10267462>